

PROLETAREC

Slovenske Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

STEV.—No. 919.

CHICAGO, ILL., 23. APRILA (APRIL 23), 1925.

LETO—VOL. XX.

Upravništvo (Office) 3639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone Rockwell 2864.

POLITIKA ATENTATOV IN NASILJA V BOLGARIJI.

Po strmoglavljenju Stamboliskijeve vlade v Bolgariji l. 1923 je prišla na vlado koalicija buržvaznih strank pod vodstvom sedanjega ministerskega predsednika Cankova, ki je uvedla proti pristašem prejšnjega režima teroristično politiko. Tudi Stamboliskijeva kmečka vlada je nastopala nasilno proti opoziciji. Stamboliski je bil takoj po padcu umorjen, kar je po mnenju teroristov najboljši način za iznebitev nevarnega in močnega protivnika. Skozi vse leto 1924 so prihajale iz Bolgarije vesti o grozeči komunistični revoluciji. Sovjetska Rusija je baje skrivno uvažala orožje in velike vsote denarja bolgarskim revolucionarjem. Dogajali so se lokalni upori, katerim je vlada vselej dala komunistični značaj. Te upore so res v mnogih slučajih organizirali komunisti, a komunistični v svojem jedru niso bili. Vlada pa je s slikanjem komunistične nevarnosti iskala simpatij v glavnih mestih zavezniških držav, od katerih je pričakovala pomoči in olajšav pri tirjanju vojne odškodnine. Upori so bili zatrti s silo. A ne povsod. Praske med oboroženo silo vlade in uporniki se še vedno dogajajo, kajti Bolgarija je na Balkanu, kjer taki boji niso nič izrednega. Pred vojno je bil v mejah Bolgarije mir. Po vojni se je to spremenilo. Srbija, Grčija in Rumunija so Bolgarijo zelo občipale in na zemljevidu je mnogo manjša kakor poprej. Makedonci, ki se še vedno bore za neodvisnost, — danes ne več izpod turškega jarma, — iščejo zaslombe v Bolgariji, s katero večina stanovnikov Makedonije najbolj simpatizira. Bolgari jih smatrajo za Bolgare in če bi mogli, bi vzeli Jugoslaviji in Grčiji vso Makedonijo v njihovi posesti in jo združili s svojo deželo.

Makedonski komitaši, in boji med njimi, zatiranje bolgarske kmečke stranke, katera je zavladala po vojni in padla s Stamboliskijem, komunistične intrige, ki v Bolgariji nimajo vedno značaj razred. boja, veliki dolgovi, vojna odškodnina, sovraštvo do Grkov in tudi do Srbov, pritiskanje Jugoslavije na Bolgarijo in mnogo drugih vzrokov je pognalo deželo v kaotične razmere. Zadnje mesece se nahaja Bolgarija v znamenju političnih atentatov. Večje število vodilnih makedonskih komitaških voditeljev je

bilo umorjenih. Umori se nadaljujejo. V Sofiji je en dan umorjen kak član vlade sedanjega režima, kak poslanec meščanskih strank, drugi dan pa je na enak način umorjen kak komunistični poslanec, kak voditelj kmečke stranke, in potem zopet od kraja. Umori in protiumori. Dne 14. aprila je bil v Sofiji vprizorjen atentat na kralja Borisa. Kroglja ga je samo malo oprasnila, toda general Georgijev, eden voditeljev revolucije proti Stamboliskiju, je bil umorjen. Razen njega je bilo umorjenih par članov kraljevega spremstva in nekaj ranjenih.

Dan pozneje, ko so truplo ubitega generala peljali v sofijsko katedralo, je na strehi cerkve eksplodiral peklenski stroj. Nad tri sto oseb je bilo ubitih in ranjenih, med njimi več visokih politikov in članov sedanje vlade ter vojaških poveljnikov. Vlada je proglasila preki sod. Vsi osumljenci, kolikor jih je oblast mogla dobiti, so v ječi. Stara povest se je ponovila. Osumljeni so "rdečkarji", ki so radi tega zločina na vse načine preganjani. In tem atentatom bodo gotovo sledili protiantentati in stotine "justičnih" umorov. Danes vlada v Bolgariji teror.

Politika atentatov je znak nezdravih razmer v deželi. Je znak anarhične atmosfere v javnem življenju. Znak pomankanja smisla za konstruktivno delo. Je slika terorja.

Za Bolgarijo bi bil samo eden praktičen izhod: Združenje z Jugoslavijo. Ali tudi če bi ga Bolgarija hotela, bi ga v Belgradu zaprli. Gre se za oblast, za vlado naroda nad narodom, klike nad kliko, razreda nad razredom. Vladna kasta v Belgradu ne bi hotela ojačati opozicije, ki jo že ima v Hrvatih in Slovencih. Zato ideja za pošteno, demokratično federacijo jugoslovanskih dežel nima še trdnih tal. Vsi vedo, da bi bila potrebna, in vsi čutijo, da pride dan, ko bo postala dejstvo. A danes ne še. Gre se za oblast, zato se igra na tipke instinktov — izigravanje naroda proti narodu, pokrajine proti pokrajini, enega sloja proti drugemu. In mala kasta izbranih vlada.

Bolgari so delaven narod. Izmed vseh balkanskih dežel je Bolgarija pred vojno najhitreje napredovala, bočisi v kulturnem ali gospodarskem oziru. Tudi v militarističnem je bila

prva. Danes stoji. Anarhična atmosfera ji žre njene sile, ki bi lahko ustvarjale, a ne morejo. To je posledica vojne, posledica treh vojen, v katerih je bila dvakrat poražena in le v prvi zmagovalka. In pa posledica nezdrave politike, ki se naslanja v glavnem na teror, ne pa na pravico in kooperacijo.

Nova francoska vlada.

Paul Painleve, eden vodilnih francoskih politikov in državnikov, je sestavil novo vlado. Zunanji minister v novem kabinetu je Aristide Briand, ki je bil že sedemkrat ministerski predsednik. Josip Caillaux, sloviti ekonomski veščak, je finančni minister. Caillaux, zelo vpliven francoski politik, se je med vojno prizadeval ustvariti razpoloženje za mirovne pregovore med Nemčijo in Francijo. V ta namen je tipal gotove nemške politike, da dožene, v koliko bi mu bili pripravljene pomagati. To ga je mnogo stalo. Časopisje in skoro vsa francoska javnost ga je proglasila za izdajalca. Bil je tiran pred sodišče in obtožen veleizdaje. Preje minister, vpoštevani in mogočen državnik, je bil naenkrat zaničevan in preziran, obsojen radi izdajstva, in po prestani kazni je živel v izgnanstvu. Herriotova vlada mu je nedavno na pritisk socialistične stranke odprla pot v Francijo. Medtem se je situacija spremenila in Caillaux ni bil sprejet kot izdajalec, ampak kot pošten sin Francije. Doživel je ovacije v zbornici, v katero se je povrnil, in na shodih, na katerih je govoril. Ta Caillaux je bil pozvan v vlado radi priljubljenosti med liberalnimi elementi, ki imajo v nižji zbornici večino, in radi svojih sposobnosti. Reakcionarji groze, da ga ne bodo trpeli in da bodo ob prvi priliki izrekli v senatu novi vladi nezaupnico.

Kabinet, kateremu načeljuje Painleve, ni radikalen v našem smislu besede. V njem so zastopane razne stranke levice razun socialistične stranke, ki je pripravljena novo vlado podpirati v pomirjevalni politiki z Nemčijo in drugimi deželami ter v finančnih reformah. Socialisti zahtevajo, naj se kapitalistom odvzame gotov del premoženja za stabiliziranje valute in v pokritje državnih izdatkov. Tisti ki posedujejo bogastva, nasprotujejo "konfiskaciji" svoje lastnine, a drugega praktičnega izhoda ni, razun, če se vse breme naloži revnejšim slojem.

V Franciji, kakor v vsaki drugi deželi, postajajo razredne razlike vedno jasnejše. Na eni strani posedujoči sloji, ne mali kmetiči in mali hišni posestniki, ampak tisto malo število ljudi, ki poseduje večino bogastva v državi. Ta maloštevilni sloji ima mogočno časopisje, ogromno lakajev, cerkev, stare tradicije in po-

dobne stvari, ki mu dajejo moč. Na drugi strani so stranke, ki se ene več druge manj bore proti reakciji, bazirana na svetosti grabeštva, profitov, privatne svojine, militarizma in imperializma.

Situacija v Franciji je mnogo bolj kritična kakor izgleda. Francija je romanska dežela, dežela naglih premen v razpoloženju mase. Oba elementa računata z diktaturo, in oba manevrirata za ugodne pozicije v slučaju, da se kriza razvije do takega viška.

Vrednost dolarja.

Izmed vseh denarnih enot na svetu ima ameriški dolar še največ ugleda. A tudi dolar je padel v vrednosti, zelo padel. Da ima ugled je vzrok v tem, da je padel frank, lira, rubelj, krona, marka itd: še veliko bolj. Ruski rubelj, nemška marka, poljska krona in avstrijska krona so se strmoglavile tako globoko, da je ameriški dolar napram njim pravi aristokrat. Tudi funt šterling je velik gospod, a dolar je mogočnejši. Rusi so pred par leti izdali novo denarno enoto, črnovec ali nekaj takega, ki ima pokritje v zlatu, toda tega denarja je zelo malo med ljudstvom.

Ameriški delavec in farmar sicer spoštujeta dolar, vendar pa mu zamerita, ker nima več tistega "kika" kot ga je imel nekoč.

Iz nekega poročila o padanju dolarja je razvidno, da je bil v pričetku tega leta vreden samo 62,7 računano na podlagi njegove vrednosti l. 1913. Statistika neke tiskarske unije celo trdi, da je dolar danes vreden komaj 55c, ali skoro polovico manj od njegove vrednosti l. 1913. Za vsako stvar, ki jo rabiš, moraš danes torej plačati toliko več kakor takrat. A tvoje delo se povprečno ni toliko "podražilo". Samo delavci nekaterih dobro organiziranih obrti prejemajo plačo, ki je zadostna za "dostojno preživljanje". Drugi dobe veliko premalo za svoje garanje. —

Če se nekega lepega dne dogodi, da bo vrednost dolarja toliko kakor danes en cent, kar ni nikakor izključeno, bo tepen najbolj delavec in pa tisti siromček, ki ima kje na kakšni banki shranjenih nekaj sto, morda celo nekaj tisoč dolarjev. Včeraj premoženje, danes par centov. Tako se je zgodilo z avstrijsko krono. Vendar pa ni treba, da bi si s tem ubijali glavo, kajti dolar le polagoma pada. Vse je tako urejeno, da se bo vaš dolar ob pravem času preselil kam drugam — vrag vedi kam. Pri vas noče ostati, več pa ne veste.

Avtomobilske nezgode v Angliji.

V Angliji se je v letu 1924 ponesrečilo v avtomobilskih nezgodah 98,215 oseb, med njimi 3,631 smrtno. V Londonu je bilo ponesrečenih v nezgodah z vozili vseh vrst 36,871 oseb, med njimi 866 smrtno. Vozovi s konjsko vprego v Londonu so povzročili 56 smrtnih nesreč, omnibusi 161, poulične kare 28, bicikelni 42, in 579 "druga vozila", kot avtomobili, razvaževalni vozovi itd., skupaj 866 oseb.

Vojna z Japonsko in kaj bi "mi" dobili od nje.

Chas. A. Beard v reviji "The Nation". — Prevel Anton Garden.

Naseljevanje ni jedro spora z Japonsko; pač pa Kitajska — trgovina in profiti. Akoravno nekateri izmed gospodov, kateri so lansko leto propagirali sedanjí naseljeniški zakon, še vedno kriče da je bil njih edini namen "ustaviti poplavo orientalskih težakov", je znano vsaki osebi ki pozna dejstva, da to sploh ni bilo vprašanje. Od časa ko je prišel gentlemanski sporazum v veljavo, je vse to kričanje o "nevarnosti japonske poplave" brez vsake podlage. Potem tega sporazuma in poznejših modifikacij se je Japonska zavzela ustaviti tok priseljevanja svojih težakov v Združenem države. Ako Japonska vlada ni strogo izpolnjevala obligacije, kot se je včasih trdilo da jo ne, tedaj je bilo z ameriškimi konzulati nekaj vitalnega narobe, ker so oni potrdili s svojimi pečati potne liste, katere so izdajale japonske oblasti. Gentlemanski sporazum je jasen dokaz, da si Japonska ni želela nikakega konflikta z Združenimi državami radi naseljevanja; bila je pripravljena zadostiti ameriškim zahtevam po protekcijah proti japonski naseljevalni invaziji. Japonska je bila pripravljena ponovno modificirati sporazum za še strožjo omejitev naseljevanja. In to še ni bilo vse. Japonska je bila pri volji sprejeti tudi odmerje po kvoti, potom katere bi se smelo naseliti okrog stopetdeset njenih državljanov na leto; in še celo manjše število. Japonska imigracija ni bila nikako vprašanje za nas. Za Japonsko je bilo edino vprašanje kako se izogniti diskriminaciji v besedah zakona. Kdorkoli dvigne strašilo "tujezemske invazije" pri diskuziranju o naših odnošajih z Japonsko, stori to ali radi skrivnih motivov, ali pa trpi vsled nepoznanja dejstev.

Jedro spora nikakor ni naseljevanje. In tudi ne strah nekaterih ameriških državljanov, da se Japonska pripravila na maščevalno ali agresivno vojno proti Združenim državam. Noben človek, ki količkaj razume važnost armade, denarja, železa in ekonomsko vzdržitev v zvezi s tako vojno, ne bo verjel niti za trenutek, da more Japonska prekoračiti Tihi ocean, napasti zapadno ameriško obrežje in — da rabimo izraz histerikov — zasesti ves teritorij notri do Denverja. Najbolj pesimistično mnenje s tem v zvezi je, da bi v slučaju vojne Japonska mogoče izmaknila Filipinske otoke, in da bi vzelo precej našega napora Filipine zopet vzpostaviti na stališče svobode, katero tako veselo uživajo pod ameriško suverenostjo. Pametno mnenje bo upoštevalo neenakost med tema dvema silama. Japonska ima okrog oseminpetdeset milijonov prebivalcev; Amerika ga ima dvakrat toliko. Japonska je skoro popolnoma odvisna od drugih dežel za železo, jeklo in vojno mašinerijo, kot zrakoplove, tehnične aparate (gyroscope) in tovrne avtomobile. Združene države razpolagajo z neizčrpljivimi zakladi železa in jekla, in posedujejo vse tehnične instrumente za uničevanje življenja ter imetja. Po merilu dolarjev in centov je Japonska revna dežela; Združene države so najbogatejša dežela na svetu in lahko financirajo vojno še sto let potem ko bi Japonska popolnoma bankrotirala. Svila je najvažnejši predmet japonske zunanje trgovine; in Združene države so njen največji odjemalec. Vojna bi uničila to trgovino in struktura japonske domače ekonomije (industrija) bi bila s tem porušena. Japonci so hraber in neustrašljiv narod. Oni

se znajo boriti. Ali moderne vojne niso vojne golih rok. Te so vprašanje tehnike in politične ekonomije. Težko je verjeti, da se najde kak inteligenten častnik, bodisi armadni ali vojne mornarice, ki bi si v sreču predstavljal Japonsko za nevarno Združenim državam, ali pa resno mislil, da se ona pripravlja na vojno proti nam, ali si celo želel takega konflikta.

Jedro spora ni naseljevanje. In tudi ne prepričanje, da se Japonska pripravlja na agresivno vojno proti Združenim državam. Jedro spora je Kitajska — trgovina in profiti. Gotovo obstajajo tudi manjši elementi. Eni imed teh so vojni dobičkarji, kateri delajo profite iz kongresnih apropriacij za municijo in jeklene plošče. So kapitalisti, zemljiščni špekulantje in trgovci na zapadni obali, kateri resno mislijo, da niso prejeli pravičnega deleža profitov tekom zadnje vojne, ter da tudi sedaj ne dobijo njih proporcionalnega deleža od kongresnih letnih apropriacij (iz takozvane "pork barrel legislation") in svrho izboljšavanja pristanišč in obrežnega utrjevanja. Po nekaterih mestih se dobe tudi delavski "palitišni", kateri se rede od protijaponske agitacije. V vojni mornarici so gotovo tudi razburljivi častniki, kateri se vesele ribariti v kalnih vodah in kateri težko pričakujejo napočitve "nerodnega incidenta" — poradi kratkočasia, glorijske, razburjenosti, časti, odlikovanj in promoviranja. Nekateri izmed njih nedvomno tudi preiščujejo kako bi stvar zamogla pričeti s pravilno dostojnostjo. Najdejo se tudi še hrabre duše, ki še vedno mislijo, da bi ponovno svetovno klanje utrdilo narodne in kristjanske čednosti — te so namreč eno in isto. Vse te elemente bi bilo lahko brzdati predsedniku in državnemu departmentu, ako bi bila v resnici naklonjena častnemu miru.

Ali jedro spora z Japonsko ni naseljevanje, tudi ne strah pred japonsko agresivnostjo, kakor tudi ne širjenje kristjanskih čednosti potom bajonetov, bomb in strupenih plinov; pač pa je Kitajska — trgovina in profiti. To je bilo jedro vprašanja že mnogo dolgih let. Mi vemo iz ruskih diplomatskih dokumentov, ki so ljudstvu sedaj odprta knjiga, da je Philander Knox za časa svojega državnega tajništva ponesel svoj sistem dolarske demokracije na daljni iztok. Mandžurija, Mongolija, kitajska vzhodna železnica in drugi kraji ekonomskih dohodkov so bili objektivni njegove nežne pažnosti. Bil je spekter (strah) v Washingtonu, ki je povzročil tajno zvezo med Rusijo in Japonsko ravno pred skrahiranjem carskega režima. Profesor Paul Reinsch je v svojem spisu o spominih kot diplomat odkrito nadaljeval s pripovedovanjem serijalne pripovedke. Ameriška legacija v Pekingmu je bila nekak biro ameriških trgovcev in kapitalistov na Kitajskem; porabil je vse svoje moči pridobiti Združene države za program v svrho pregnati Japonsko iz osrednja te zemlje, tudi potom orožja ako bilo potrebno. Ta trgovinski in profitarški motiv je bil tudi središče divjaškega napada na Japonsko za časa prepira o Šantungu. Visoki gospodje v Washingtonu, kateri so mehko govorančili o angleški, francoski in italijanski razdelitvi plena v Versaillesu po zmagi leta 1919, so bili grozno pretreseni, ko so izvedeli, da je tudi Japonska dobila nekoliko tatvine. Ameriški liberalci so bili sliče grozno pretreseni in so postali rdeči v obraz pri

svojem udrihanju po daljnih imperialistih. Kako čudna mešanica ameriških ponosnih državljanov se je združila pri svojem kričanju o usodi Šantunga — kričanje, ki je nas skoro vrglo v vojno z Japonsko radi biznisa! Trdo pečeni toriji, kateri so radostno tepali po svobodi Filipinov, Nicaragua, Haiti in ostalih deželah, podložne ameriški vojni mornarici, so bili občutno ranjeni, videč Japonsko polastiti se koščka teritorija, kateri je bil last uboge in ljubljene Kitajske. Stvar je bila resna — za tiste, ki vidijo smet a ne bruna.

Mi smo se pomikali proti krizi ob času, ko je senator Borah prisilil sklicanje washingtonske konference (razoborožitvene), na kateri sta se Hughes in Harding tako sijajno svetila. Potom čvrstega a nežnega pritiska sta Amerika in Anglija prisilili Japonsko, da je popustila Šantung — brez da bi same mislile na najmanjši popust svojih zunanjih interesov. Vse se je izvršilo z velikimi ceremonijami, sredi globokih občutkih po dostojnosti, — in z veliko manjšim šumom kot pa ako bi si Nemčija in Japonska prizadevali zdrobiti oblast ameriških kapitalistov na Filipinih. Skoro ob istem času je počil kitajski mehurček. Tudi počestni človek je pronašel, da pekingska vlada ni bila nikaka vlada, da je brez vsake moči izven mestnega obzidja — in z jako majhno od znotraj. Pokazala se je kot nekaka banda, sestojča iz militarističnih pustolovcev. Kljub temu priznana po zunanjih državah in vzdrževana z davki na sol in z izvozno ter uvozno carino; zadnja se je in se še kolekta pod avspicijo tujih držav — varujoč, seveda, "suverenstvo in sveto čast kitajsko". Ameriški bankirji, kateri so bili dali posojilo Kitajski kar na slepo, so izgubili njih investicije. Japonški imperijalisti so se tudi precej osmudili. Ameriški kapitalisti, ki so drveli na Kitajsko po mastne profite, katere jim je obljubil nadvse agilni in brneči department trgovine, so si tudi opekli svoje prste. Ali kljub vsemu vrvenju in puhtenju je ameriški biznes še nadalje delal dvakrat toliko trgovine s šestdeset milijoni Japoncev kot pa s tri do štiri sto milijoni Kitajcev. Poklic ljubiti Kitajsko in sovražiti Japonsko je vsled tega precej trpel na svoji očarljivosti.

Radi svojega neuspeha na Kitajskem so ameriški bankirji zaenkrat obrnili svojo pozornost na Nippon (Japonsko). Najbolj prebrisani izmed njih so rekli samim sebi: "Posodimo denar Japoncem, oni pa naj ga investirajo na Kitajskem." Rečeno storjeno; posojilo je prejela the Oriental Development kompanija, katera operira, včasih jako na čuden in misteriozen način, v Koreji, Kitajski in drugih krajih dalekega iztoka. Drugo veliko posojilo je prejela Japonska industrialna banka, katera tudi financira razne ekonomske aktivnosti na daljnem vzhodu. Velika svota je bila posojena tudi imperijalni japonski vladi na podlagi lepega "komišna" in prinašajoča visoke obresti. Zopet drugo posojilo je prejela the Great Electric kompanija, in ostala pa razna manjša podjetja. Vsa ta posojila delujejo za mir med Združenimi državami in Japonsko — vsaj za enkrat. Ameriški bankirji nočejo, da bi se jim njihova trgovska struktura na daljnem vzhodu porušila potom raznih nevarnih militarističnih avantur. Ali srkanje ameriških posojil na Japonskem je že skoro doseglo vrhunec; in žeje in nemirne oči se še vedno obračajo proti Mandžuriji, Mongoliji, po kitajski trgovini in ostalih nerazvitih krajih daljnega iztoka. Ako se ameriški bankirji zadovoljijo s posojevanjem denarja Japoncem, premišlujejo ameriški promoterji in prometa lačni lovci, kako si podvreči druge dežele sveta?

Toraj "kaj" bomo dosegli na veliki dan je precej jasno — vsaj v skimah ugibanja. Vzemimo, da je naša zmaga gotova stvar, tedaj bi Združene države vzele ob koncu vojne Formozo in sosednje otoke, južno mandžursko železnico in drugo bogato lastnino. Amerika bi prevzela "moralno odgovornost" za Korejo, Mandžurijo in Mongolijo. "Komisija" izvedencev in škofov bi nedvomno pokazala, da kristjanska etika ne zahteva, da sledimo vzgledu Japonske v slučaju Šantunga in bi nam ne bilo potrebno vrniti Mandžurijo Kitajski. Ob kitajski vzhodni železnici bi se postavilo predstraže ameriške civilizacije, katere bi služile kot podlaga za prodiranje v Sibirijo. Koreja bi se asimilirala po načinu dobrodelne administracije, kot je npr. uživajo Filipinski otoki. Združene države bi se polastile kitajske trgovine, neglede ako bi to vzelo tudi sedemkrat enaindvajset točk. To je jedro vprašanja "kaj".

In to bi naravno ne bilo vse. Imeli bi zopet "cost plus" (sistem po katerem so kapitalisti delali ogromne dobičke v zadnji vojni.—Op. prev.), delavske odbore in odbore za ljudske informacije, Vojna bi naredila tudi nekaj tisoč novih milijonarjev. Hon. Charles E. Hughes je premišljeno govoril, ko je rekel, da radi že obstoječih precedentov bi ustavna vlada kot jo mi poznamo težko preživela daljšo vojno, pa četudi bi bila Amerika zmogovita. Imeli bi toraj zakone proti espionaži in veleizdaji. Profesorje, ki bi izrazili svoje pomisleke o nezmotljivosti kongresa in predsednika, bi se izključilo. Ječe bi se napolnilo s tistimi ameriški državljani, ki bi ne mogli verovati v stvari katere so proti njih vesti in prepričanju. Tujezemce bi se deportiralo po cele tovore. Justični department bi razpostavil milijone špijonov v svrhu netiti sumničenje in sovraštvu.

In kdo pa smo "mi"? Po Mr. Dwight Morrovi analizi o distribuciji tujezemskih bondov (delnic) v Združenih državah, je število "nas", ki smo zainteresirani v razširjevanje dobrot civilizacije, jako veliko. Od kar se je pričelo deliti bonde tudi med otroke, ta čedna kompanija jako hitro raste. V slehernem Main Streetu se nahaja kdo izmed "nas". Načini deljenja profitov potom delnic tudi večajo društva srečnih. Ker bi se pozvalo v armado in mornarico večinoma navadne težake in farmarje, bi velika proporcija izmed "nas" naravno utekla vročini dneva. Posebno je to resnica od kar bi lahko pozvali pod orožje tisoče črnokožnih mladeničev, kateri bi pomagali nositi bremena belega človeka in zadržavati rastoči val nebelih narodov. Ob koncu bi se našlo v novih teritorijih precej mehkih pozicij za vredne republikance in demokrate, prostori za učitelje in misijonarje. Na splošno, precejšno število izmed "nas" bo lahko zadovoljnih s "kaj" bomo "mi" dobili.

Stvari najbrže niso tako enostavne, vsaj ne bodo eventualno. Ali bi Anglija mirno gledala, kako bi Združene države postale gospodarica Tihega oceana in gospodujoča sila na Kitajskem? Ali bi Rusija, pod vplivom ameriške podjetnosti, vedno ostala brez moči? Ali bi bilo mogoče izolirati (postaviti na samoto) gorečo hišo? Kaj pa ako bi se požar, zaneten na Yandtzi ali na otočnem morju, razširil tudi v Evropo? Lažje je pričeti vojno kot jo ustaviti, ali pa določiti njen konec. Ali bi plen in "fun" balancirala prelito kri, in potrošeno razbito bogastvo, razburjenost in histerijo? Kdo bi gromadil profite, lastoval bonde in žel dividende? Kdo bi žrtvoval življenje in plačeval davke? Ali bi naropani plen poplačal bolečine? Za en čas še sije solnce in je ustavno še dovoljeno staviti ta vprašanja.

Šest mesecev v Jugoslaviji.

Jože Mentony.

(Nadaljevanje.)

Ali Jugoslavija kljub temu ni mrtvo rojeno dete. Ima pogoje za življenje. Ima naravne zaklade, gozde, plovne reke, vodne sile, morje in dvanajst milijonov ljudi! V Jugoslaviji so razumniki, ki delajo da napravijo iz svoje dežele vzorno gospodarsko in kulturno enoto. V Jugoslaviji je tudi mnogo grobarjev, ki grobarje tudi v inozemstvu — ima jih med svojimi ljudmi in med gotovimi interesi, ki nočejo prospeva-joče, enotne Jugoslavije.

Mi smo rekli, da Srbi, Hrvati in Slovenci niso en narod, in to so nam med vojno silno zamerili. Rekli smo pa, da lahko postanejo en narod, in dokazali, da bo to vzelo časa in dela. Bili smo v pravem. Tisti, ki so postali navdušeni Jugoslavlani kar čez noč, so danes zopet samo Hrvati, ali samo Srbi, ali pa samo Slovenci — nič več Jugoslavlani! Vera ne bi smela ločiti teh treh narodov. Med Srbi in Hrvati ni v jeziku skoro nobene razlike. Deli jih edino vera in alfabet (latinica in cirilica). Kakšna dobrota je, da, se bore drug proti drugemu kot narod proti narodu? Taka borba je obojim v škodo.

Rekel sem že, da sem po prepričanju socialist. Vem, da bo temu ekonomskemu sistemu sledil drugi, in vem, da bo ta drugi socialističen. Zakon razvoja je tak in zato to ni težko vedeti. A mnogo jih vendar ne ve. O gospodarskem razvoju komaj da imajo nekoliko pojma, mnogi nikakršnega. Jutri, ob 10:15 zjutraj je lahko narejen skok iz primitivnega stanja gospodarstva v novi red. To trdijo mnogi agitatorji, četudi ne ravno s temi besedami. Taki ljudje zmerom pozabijo, da mora družba dozoreti za vsako spremeno, in da to dozorevanje ni hipno. V svojih ozkih možganih nimajo moči obrniti pogleda nazaj v razvoj, zato da bi bodočega poznali. Človek se je razvil iz najprimitivnejših bitij. Dolge periode je vzelo, da se je naučil nekoliko misliti. Potem je šlo hitreje. Brutalna sila je bila edini zakon prve organizirane človeške družbe. Mogotci so si podvrgli človeka in ga smatrali za svojo lastnino. Bili so sužnji in "svobodni" ljudje skozi dolge dobe notri v grško in rimljansko civilizacijo, vse do vojne za osvoboditev črncev suženjstva v Zed. državah. Fevdalizem ni bil strmoglavljen v enem dnevu. Preživel je svojo vlogo v razvoju, in nasledil ga je kapitalizem, doslej najdovršenejši družabni sistem, kar jih je človeštvo imelo. A ni popolen in ni pravičen. Kapitalizem mora izvršiti svojo zgodovinsko funkcijo. Mora, ker je le stopnja v razvoju. Preskočiti to stopnjo se ne more. Nemčija, Anglija, Zedinjene države in Češka sa najbolj razvite kapitalistične dežele na svetu. In vse se ponašajo z najvišjo kulturo, največjim blagostanjem in najmodernejšimi pripomočki. Druge so gospodarsko več ali manj zadaj, razen nekaterih visoko razvitih agrarnih-industrialnih dežel, kot so npr. škandinavske, Nizozemska, Belgija, Francija itd.

Jugoslavija nima ne modernega poljedelstva, ne kapitalizma. Jugoslavija je v gospodarskem oziru primitivna. Industrije ima malo, pa še tista je ovirana na vseh koncih in krajih. Umnega poljedelstva, živino-

reje, vrtnarstva, sadjarstva itd., se v Jugoslaviji šele uče. Le nekatere vasi imajo take reči, ker se je dobil med kmeti kdo, ki jih je hotel izvleči iz starih konservativnih navad. V Sloveniji so že pred vojno skušali dvigniti kmetijstvo. Obstajali sta Kmetijska družba, ustanova kranjske dežele, in Slovenska gospodarska družba, ki je bila klerikalna ustanova. Obe sta se trudili vzgojiti kmete. In obe imati zasluge v tem oziru. Njuni listi "Kmetovalec" in "Slovenski gospodar", nadalje glasilo Slovenske čebelarske zveze, strokovne knjige ki so izšle v založbi Družbe sv. Mohorja, članki v političnih listih, vse je vplivalo da je iz slovenskega kmečkega ljudstva zginel stari konservativni duh, ki je ležal nad njim kakor mora. "Če je bilo za mojega starega očeta dobro, bo tudi zame," je ponavljal rod do roda. Ta rek je danes že precej iztrebljen iz ljudske duše.

Ali je Jugoslavija zrela za socialistično ekonomsko uredbo? Če bi bil demagog in bi govoril na kakem shodu nerazsodni masi, bi dejal da je dežela zrela za socializem, da so delavci in kmetje angeli, in ni jim treba drugega kakor da se dvignejo v višave in preobrat je gotov.

Jugoslavija ni zrela za socialistično uredbo, enostavno zato ne, ker nima razvitega kapitalizma. Kjer tega ni, tudi industrialnega proletariata ni. Socialistični pokret je zarodek v kapitalistični uredbi. Raste in se razvija v nji. Socialistični pokret ne sme ovirati razvoja industrije, ne koncentriranja ekonomskih sil, ne uvajanja moderne tehnike v obrate, ako hoče biti socialistični pokret. Pospeševati mora vse kar daje temu razvoju gladkejšo pot, in to vsoglasiti s svojim bojem za izboljšanje svojega življenjskega stanja. Kjer taktika ni urejena po tem pravcu, je kapitalizem posebljen v navadnem profitarstvu in oderuštvu, branjevstvu in malih obrtnih delavnicah. Delavci od tega gotovo nimajo koristi, dežela tudi ne.

Jugoslavija nima mnogo industrialnega proletariata. Ali če bi bil ta kar ga je vzgojen v duhu znanstvenega socializma, bi bila to največja dobrota za deželo. Ta proletariati bi tvoril splošno, po vsi deželi raztezajočo se organizacijo. Ne bila bi močna po številu, toda mogla bi biti ogromna vzgojevalna in politična moč, ker bi pritegnila pod svoj vpliv druge delavce in male kmete. Kakšen je jugoslovanski proletariati v resnici, sem deloma že opisal v prejšnjih člankih.

Recimo, da bi po čudnem naključju jutri zmagali v Jugoslaviji socialisti. V Sloveniji se enkrat po takem naključju dobili že lepo število mandatov, ki pa so izginili že pri naslednjih volitvah. Kaj bi napravila socialistična stranka, ko bi prišla na vlado Jugoslavije? Da, kaj? Ti, čitatelj, ki si socialist, kaj bi ti storil? V deželi bi morala ustvariti pogoje za razvoj velike industrije. In kakor danes sovjetska Rusija, tako bi morala ona graditi najprvo državni socializem (ali pa državni kapitalizem, če hočete), in ob enem dajati koncesije kapitalistom. Premnogo delavcev misli da je kapitalizem nekaj kar ne bi smelo biti, in če se ga more preprečiti, da naj ne pride. Kapitalizem je tu ker je družba zrela zanj; v deželah kjer ga še ni, pa niti za kapitalizem ni zrela.

Katera politična stranka v Jugoslaviji imam kak konstruktiven gospodarski program? Mogoče Radičeva mirotvorna seljačka republikanska stranka? Ne! Absolutno ne! Radič sam ni reven, ali v politiki je demagog. Največ ribari med hrvatskimi seljaki, ki so

večinoma na njegovi strani. Govori jim o velikih davkih, o sveti katolički vjeri i Bogu, ter včasih proti popom, o srbski gospodi ki žuli Hrvate, o mirotnorni republiki ki bo nekak raj na zemlji, toda o modernem gospodarskem razvoju njegova stranka molči. Zato je ona le začasen pojav. Ko se šovinistične mržnje ulete in se v Belgradu nekoliko nauče, bodo na Hrvatskem zrasle meščanske stranke, ki pa najbrž ne bodo mnogo boljše kot so bile pred vojno. Močna agrarna stranka bo na Hrvatskem najbrž trajna, toda brez Radiča.

(Dalje prihodnjič.)

IGNACIJ MIHEVC:

Iz mojih mladih let.

(Konec.)

III.

Ko sem prišel v nedeljo v Bruneck, nisem vedel, kje se bo vršilo zborovanje. Pred kolodvorom sem pa opazil skupino, obstoječo iz 6 župnikov, ter precejšnjega spremstva. Vseh je bilo 40 do 50 možakarjev. Po njihovem pogovoru sem sklepal, da so namenjeni na shod. Pridružil sem se jim in odšli so v zborovalni lokal, ki je bil do zadnjega kottička poln. Med gnječo se mi je posrečilo dobiti skromen prostor v kotu za vrati. Od tu sem opazoval in poslušal, kaj se bo zgodilo. Sklenil sem govoriti na vsak način, pa naj se zgodi kar če. Manjkalo je ravno četrte ure do napovedane otvoritve shoda. Po dvorani je završalo in v ospredju se je pojavil debel župnik, ki je stopil na klop. Ko je nastal mir, je gospod spregovoril približno takole: Dragi kristjani! Ker se v naš katoliški kraj ni upal priti Rothschildov agent, ki je za danes napovedal pri nas shod, bomo sami govorili. Pojasniti vam hočem, kdo so ti gospodje in kakšni so. — Nato je začel naštevati, koliko posestev ima Rothschild in kaj vse premore. Župnik je bil slab govornik; in to mi je dalo poguma. Govoril je kake četrte ure in sicer samo o Rothschildu in njegovih agentih.

Ko je končal, sem se oglasil k besedi jaz, se predstavil kot sklicatelj shoda in pričel govoriti. Uvodoma sem pozval 3 orožnike, ki so z nasajenimi bajoneti sedeli sredi dvorane, naj zapuste zborovalni prostor, ker zborovalni zakon ne dopušča, da bi kdo prisostvoval shodu z orožjem. Stražmojster vstane, migne ostalima dvema in vsi trije so odrinili iz dvorane. Navzoči kmetje so se jeli spogledovati, češ, kdo je neki ta človek, ki ima tako moč, da celo orožnike pošlje pod kap? Nato sem protestiral proti župnikovi trditvi, da sem Rothschildov agent in pojasnil, da sem morda večji njegov nasprotnik kot gospod župnik. Našteval sem dalje ona posestva Rothschildova, ki jih je župnik pozabil navesti. Opazil sem, da sem osvojil simpatije zborovalcev in sem seve Rothschildu dodal še knezoškofa Kohna iz Olomuca itd. Župnikom seveda ni bilo prav, popolnoma poparjeni pa so bili, ko so začeli navzoči pod vplivom mojih besed glasno godrnjati proti dubovščini. Prišlo je tako daleč, da se je med župniki in kmeti vnel prepir in sem moral igrati vlogo posredovalca, da ni prišlo do pretepa. — To je bil prvi socialistični shod v Brunecku. Led je bil prebit. Ko sem se spomnil one seje, mi je bilo takoj jasno, zakaj ni nihče hotel iti na shod v Bruneck.

Naprej v svet . . .

Železničarsko gibanje se je takrat naglo razvijalo in me vleklo za seboj tako dolgo, da sem dobil modro polo in moral oditi, ker je bilo vroče pod nogami. Tokrat sem se napotil v Trst, kjer sem dobil službo pri državni železnici. Kmalu po prihodu v Trst sem napravil izkušnjo za strojevodjo. Začel sem kmalu zahajati v delavski dom, ki je bil takrat v Via Bochetto.

IV.

Tako živahno delovanje v delavski stranki kakor v Trstu menda ni bilo nikjer v celi prejšnji Avstriji. Značilno je bilo tudi to, da smo imeli v Trstu celo nekoliko več svobode v govoru in pisavi. Če si v Trstu kaj bolj krepkega napisal, je državni censor zatislil oči in pustil je, da se je razširilo med svet, medtem ko je ljubljanski državni pravdnik plenil na vse pretege. Italijani in uradniki v Trstu so bili bolj "široki" kot v drugih mestih.

Na višku razvita agitacija v Trstu je bila l. 1907. Takrat so bili vsi štirje socialistični kandidatje izvoljeni v državni zbor in to ss. Pittoni, Oliva, Škabar in Pagnini.

Z nepopisnim bratskim veseljem smo šli takrat na agitacijo. Nobena žrtev nam ni bila prevelika. Spominjam se ss. Golouha in Regenta, ki sta imela h koncu takratnega volilnega boja tako strgane čevlje od letanja po shodih na Krasu, da se v Trstu nista mogla več pokazati na ulico, in najbolj skopuški sodrug Vinko Kermolj je takrat od stranke energično zahteval, da jima kupi čevlje.

Takrat sem vozil pri držav. železnici kot strojevodja in vselej kadar sem prišel z vlakom iz Gorice ali Pulja na tržaško postajo, sem namesto domov šel na kak shod na Kras ali pa v tržaško okolico.

Nekoč sem imel shod pri Sv. Ivanu na vrtu gostilne pri Ukmarju. Ko so uvideli takozvani "dechia-pitini" dizalci krožnikov ali kakor jih nazivajo pri nas: krščanski socialisti, je pripeljal katehet 200 otrok in vsi so na njegovo povelje morali kričati in žvižgati, da bi na ta način shod preprečili. Zaupil sem jim na cesto, da imamo socialisti krokodilovo kožo in da se nas nič ne prime. In takrat sem bil od sodrugov krščen po načinu Karla Maya za "krokodilovo kožo" in to ime se me je potem začasno med tržaškimi sodrugij prijelo.

Bili so hudi boji tudi s takozvanimi narodnjaki. Nekoč sva imeli s s. Golouhom shod v Trebčah. Ko sva šla ob 11. uri zvečer nazaj v Trst, je pričelo izza plotov na naju vehementno streljanje. Seveda sva mislila, da so naju napadli, a bili so to — vojaki, ki so imeli nočne vaje. Bila sva sicer zelo v strahu, ker takrat je bil včasih boj na nož.

Dosti lepih epizod pa sem doživel ob Jadranskem morju. Takš naprimer sva imela s s. Gerinom shod v Krtini nad Miljem. Ko sva dospela v Krtino, je imel župnik ravno krščanski nauk v cerkvi. Ker sva hotela počakati, da bi krščanski nauk v cerkvi minul, sva šla tudi midva v cerkev. V cerkvi raz prižnice je župnik pripovedoval, "kako socialisti na Francoskem kristjanom ušesa in nosove režejo". No, ravno prav, sva si mislila, te bova plačala za tvoje laži že pred cerkvijo po tvojem nauku na shodu. In res, shod se je vršil pred cerkvijo; kakih dvajset korakov od cerkve je bila dva metra visoka groblja kamenja in na tej groblji sva govorila. Ko so prišli ljudje iz cerkve, se je shod pričel. Tudi župnik je prišel na shod, ali jo je hotel kmalu odkuriti, ker sva mu njegove laži doka-

rovala. Bilo je pa z nama kakih 20 sodrugov iz Milj, ki so ga obkolili tako, da je moral levite poslušati do konca shoda. Občutil pa je bič resnice, ki mu je rezal v njegovo sicer "debelo kožo".

Ko se je v Trstu otvoril nov delavski dom, se je v njem razvilo živahno življenje in vrvenje. Italijanski sodruzi so veliko pripomogli razvoju slovenskih proletarskih organizacij, tako na kulturnem kakor na strokovnem in političnem polju. Izobraževalno društvo "Ljudski oder", ki se je ustanovilo glavno po zaslugi Antona Jernejčiča, je vzdrževalo največjo slovensko knjižnico. V "Ljudskem odru" so največ delali poleg s. Antona Jernejčiča še ss. Regent, Golouh, posebno pa Fani Regentova (poznejša soproga Golouhova), Kolenc, Rován, Vavpotič i dr. "Ljudski oder" je imel veliko predavanj, skoro vsako soboto in nedeljo so bila predavanja, na katera so bili kot predavatelji vabljani vsi, ki so imeli dobro voljo.

To agilno delovanje slovenskih sodrugov ni bilo povolji tzv. tržaškim narodnjakom in vsled tega so ovirali razvoj slovenskih proletarskih organizacij, kjerkoli jim je bilo le mogoče. Ko je bila stavka v tržaški prosti luki, kjer je bilo zaposlenih 90% slovenskih delavcev, sta se takrat gg. dr. Ribač in dr. Mandič združila s proslulim voditeljem industrijske zbornice gosp. Cimarorijem in postala sta liferanta stavkokazov. Podpirala sta tedaj tržaški italijanski velekapitalizem. Stavkokaze in njih priganjače ter vsvaritelje smo krstili za "krumirje", katero ime se jih je tudi prijelo.

L. 1912 sem na zahtevo dunajskih sodrugov pustil službo pri državni železnici in vstopil kot tajnik "kovinarske zveze Avstrije." Ustanovil sem v Trstu slovensko kovinarsko tajništvo, ki je prav dobro uspevalo. Šli smo iz enega gibanja v drugo. Ustanovili smo veliko novih podružnic in že obstoječe pomladili in oživeli. Kot tajnik kovinarjev sem deloval na strokovnem, gospodarskem in političnem polju.

Tržaško delavstvo se je zavedalo zlasti dolžnosti do konzumnih zadrug prav posebno. O tem bi se dala napisati cela knjiga. Valentin Pittoni je žrtvoval svoje življenje, da je iz nič ustvaril mogočno gibanje na jugu. Tržaške delavske zadruge so njegovo delo. In vse, kar je Trst na delavskem polju pokazal, je bilo iz njegove inicijative. A danes? Zaslužni mož živi pregnan iz delokroga, ki ga je izpolnjeval kot malokdo — daleč od svoje domovine, ki jo je ljubil bolj kot vsi fašisti in nacionalisti skupaj, ker je žrtvoval vso mladost za njo. Pa — ali se godi njemu podobnim delavcem bolje? —

V svetovni vojski sem moral v vojak. Kadar bom imel čas, napisal bom o tem nekaj zanimivih poglavij. Po tkzv. preobratu sem se znašel v Ljubljani. Srečam s. Antona Kristana, ko je hitel po ulici. "Počakaj," ga vstavim. "V Ljubljano sem prišel. Kaj je storiti?" Vprašal sem z vso skrbjo. Tone Kristan se veselo nasmehuje: "Nace — še vprašaj? Kovinarska zveza za Slovenijo, potem za Jugoslavijo. Škoda vsakega dne . . ." In že je hitel dalje.

Sel sem na delo. Ustvaril sem Zvezo, ki je postala najmočnejša.

Danes sem zopet monter. Razumem Pittonija in vse one, ki jim je bila usoda dana mnogo delati za delavsko ljudstvo, nazadnje pa so čuli: "križaj ga" . . . Pa kolo sreče se suče . . . In potrpljenje je božja mast. — ("Pod lipo".)

Socializem ni nauk potrpljenja, temveč nauk boja.

ADAMI PRED ADAMOM

Pogled v prazgodovinske dobe človeka.

Predaval Ivan Molek v klubu št. 1 J. S. Z. v Chicagu, Ill., dne 27. februarja 1925.

(Nadaljevanje.)

Prva medledena doba je trajala 75,000 let, druga — v kateri je živel heidelberški človek — 200,000, tretja 100,000 in sedanja ali četrta medledena doba, če se sme tako imenovati, traja že približno 25,000 do 30,000 let. Pred 9,000 leti je še debel led pokrival vso sedanjo Škandinavijo in severno Rusijo in še danes pokriva Grenlandijo. Vse torej kaže, da smo se komaj dobro izvlekli iz zadnje ledene dobe in za spomin imamo minijaturno ledeno dobo vsako zimo. Ako se ledene dobe ponavljajo kakor zadnjih 500,000 let, tedaj je pred nami še dolga doba, v kateri mora biti podnebje veliko gorkejšo kot je danes.

Ta kratek pregled ledenega epoha naj zado-
stuje. Ozreti se moramo zdaj na naše Adame, kje so živeli in kaj so počeli v tem dolgem in težkem času. Samoposebi je razumljivo, da je imel leden čas velikanski efekt na življenje in razvoj človeka. Mi beležimo te epohalne dogodke s kratkimi potezicami, kakor da gledamo na Mars ali kateri drugi tuji svet, ne moremo se pa zamisliti v nebrojne detajle, neštete tragedije, ki so se odigravale v teku stoletij in tisočletij v dolgih razdobjih teh strašnih časov. Grozne boje za obstanek je imelo življenje; mučna je bila šola, predno se je življenje prilagodilo novim razmeram. Zdi se, kakor da je neizprosna mati Natura izvršila velikansko čiščenje življenja — kar se je zgodilo že večkrat prej v zgodovini našega planeta. Grdi pithecanthropus erectus na Javi je sicer imel hude boje z zvermi in tudi lačen je bil dostikrat, ali en paradiz je le imel: zeblo ga ni. Trpljenja mraza ni poznal. Vse drugače je pa trpel divji človek v pasu ledene Evrope in Azije. Ognja še ni poznal, razen kadar ga je videl, ko je strela slučajno užgala gozd ali če je vulkan bruhal plamene iz svojega žrela — in tedaj je navadno bežal pred ognjem. Njegova edina obleka je bila gosta dlaka na njegovi koži. Zima v takem stanju je pomenila smrt, kdor si ni hotel pomagati, in če si je hotel človek pomagati, je bilo treba napeti revne možgane v nizki lobanji in trdo msliti. Zver je premagal s silno močjo svojih mišic, ako je prišla sila, ampak ledu in mraza niso premagale nobene železne mišice. Nebrojna plemena so poginila in izginila za vselej. Edino najsposobnejša plemena so ostala in najsposobnejši posamezniki teh plemen so se ohranili. Človek je v tem času prvič izumil obleko; zavil se je v kožuh živali, katero je po-

bil in snedel meso. Človek je v tem času spoznal rabo in veliko korist ognja. Njegov prejšnji sovražnik je postal njegov največji prijatelj. Prejšnja bivališča na prostem je zamenjal z brlogi pod zemljo, z naravnimi jamami, ktere je moral oteti zverem. Samo tisti ljudje, ki so v ledeni dobi živeli v skalnatih votlinah globoko pod zemljo, so premagali mrz in ohranili svoj rod.

In med tistimi človeškimi rodovi, ki so pod pritiskom dolge zime najbolj razvili svoje umske sposobnosti in ki so se prvi dvignili nad pračloveka, je bil rod, čigar direktni potomci smo mi. Bil je rod belokožcev, ki se je pojavil v tretji medledeni dobi in se razvil v pravega človeka tekom 25,000 let četrte ledene dobe v jamah južnovzhodne Rusije in srednjepovpadne Azije, odkoder se je po zaključku ledene dobe razširil po Evropi, Mali Aziji, Indiji in Sibiriji, ter končno zavladal po vseh kontinentih. Smelo lahko rečem: Nesreča ledenega epoha je bila obenem sreča za človeštvo. Ako bi ne bilo ledenih dob, bi ne bilo belega plemena in bi ne bilo sedanjega viška civilizacije kakor je ta civilizacija še revna in napol barbarska. Saj vidimo v krajih, v katerih so tropične razmere ostale neizpremenjene, največjo duševno zaostalost in nekakšno naravno lenobo. Tako bi bilo tudi v Evropi, če bi bila ostala tropična po terciarni dobi.

Naposled naj omenim, da te ledene dobe niso bile prve na svetu. Geologi so odkrili znake takega epoha tudi ob koncu sekundarne dobe pred štirimi milijoni let. Tista ledena doba je uničila kraljevstvo kuščaric, pošastnih dinosavrov, in pripravila tla sesalcem ter s tem človeku — zopet velika sreča v nesreči.

IV.

Piltdownski in rodeški pračlovek. — Prvi kamenar.

Našega drugega Adama — heidelberškega pračloveka — smo pustili v drugi medledeni dobi. Zdaj pridemo k tretjemu. Ta je živel na Angleškem in imenuje se piltdownski pračlovek. Ime je dobil od kraja Piltdown, Sussex, kjer je Charles Dawson leta 1911. odkril kos lobanje in čeljusti tega človeka.

Piltdownski človek je živel v tretji medledeni dobi, to je pred kakimi 125,000 leti. V onih časih je bila Anglija, kakor sem že omenil, še spojena s kontinentalno Evropo na vzhodu in z Irsko na zapadu, tako da so ljudje in živali poljubno potovale semintja po angleški celini. Iz najdenih ostankov so učenjaki dognali, da je bil piltdownski človek na veliko višji stopnji kot heidelberški. Bil je manj divji, bolj razumen in — kar je velikega pomena — rabil je kamenito orodje in orožje.

To je bil prvi človek, o katerem imamo dokaze, da je znal vsaj nekoliko obdelati trd ka-

men. V isti plasti, v kateri so ležale njegove kosti, so našli tudi kose kamena, ki se jim še danes pozna, da jih je rabila človeška roka. Kamen kremenec (kresilec) je obdelan le za največjo silo, tako da ga je človek lahko vzel v roko in rabil kot kladivo ali sekirico.

S tem je odprto novo poglavje v prazgodovini človeka: začetek in razvoj njegove industrije, gospodarstva in njegovih umetnosti. Otvorjena je takozvana paleolitična ali starejša kamnena doba, ki je trajala približno 120,000 let. Piltdownski človek je bil po vseh dosedanjih znamenjih prvi paleolit ali kamenar. To pomeni, da je imel kljub nizkemu čelu in opiški čeljusti že precej pameti. Dolga je bila doba in težak je bil napor, predno se je divjak toliko zmodril, da je vzel dva kosa trdega kamena in drugega z drugim toliko obklesal, da je imel sekiri ali batu podobno orodje.

Piltdownski človek je vsekakor živel na teritoriju sedanje Anglije, Francije, Španije in Nemčije ter na bližnjem ozemlju, ki je danes pod morjem. Najprimitivnejše izdelano kamenito orodje iz kremenca je bilo najdeno v vseh teh krajih, v največji množini pa na bregovih rek Thames, Somme, Todus, Ebro in Rene, kar dokazuje, da je piltdownski divjak najrajši taboril pri vodi. Živel je na prostem, kajti podobneje v tretji medledeni dobi je bilo milo.

* * *

Iz časov piltdownskega človeka imamo še ene človeške ostanke. V Broke Hillu, Rodhesia, Afrika, je bila lansko leto izkopana človeška lobanja. Profesor Arthur Keith, konservator muzeja kirurški učelišča v Londonu, ki je lobanjo preiskal, piše, da mora biti stara sto do dvestotisoč let in predstavlja povsem novo vejo človeškega rodu, o kateri še ni bilo nič znanega doslej. Rodeški človek je hodil pokončno in možganska votlina kaže, da je bil na precej visoki stopnji umskega razvoja. Drugih podrobnosti o tem človeku še ni.

Dalje prihodnjt.

ALI VAM JE S TO ŠTEVILKO NAROČNINA POTEKLA?

Teškoča številka "Proletarca" je **919**
 Če je številka poleg vašega naslova manjša kakor je tu označena, je to znamenje, da vam je naročnina potekla. Pazite torej na številko v oklepaju poleg vašega naslova na prvi strani platnic. Obnovite naročnino takoj, ko vam poteče. Ne čakajte opomina! S tem prihranite upravništvu delo in stroške. Če mogoče, pošljite poleg svoje še kako novo naročnino. Širite "PROLETARCA"!

GLASOVI IZ NAŠEGA GIBANJA.

DOPISI.

Intrige in denunciacije vpropastile klub J. S. Z. v Storsu, Utah.

STORS, UTAH. — Tukajšnji socialistični klub, ki se je organiziral s sodelovanjem sod. A. Žagarja, je postal žrtev intrig in denunciacij. Obetal je postati močna socialistična postojanka. Pridružilo se mu je precejšnje število delavcev in med njimi jih je bilo več, ki so pojmovali naloge take organizacije in jih bili pripravljeni vršiti z vsemi svojimi močmi.

Ali male naselbine, kakor velike, so polne intrigantov, ki sejejo razdor in neslogo. Vsem sodrugom je znano, koliko težave dela našemu delu "prohibicija". Dokler so ljudje smeli piti kolikor so hoteli, niso toliko pili kakor sedaj, ko bi po neumnem zakonu ne smeli. Čezmerno pijančevanje je ustvarilo skoro povsod karakterje, ki so resnemu delu v največjo oviro in škodo. Prípetilo se je, da so gotove osebe opisane-ga kova hotele spraviti v slovenski soc. klub v Storsu tudi ljudi, ki niso naše ali kake druge slovanske narodnosti, razun tega pa še zelo temne preteklosti iz stavkovnih bojev. Sodrugi, katerim je bilo na tem da klub obvarujejo pred tem navalom, so tolmačili, da je to socialistični klub, v katerem je mesto le za take slovanske delavce kateri so socialisti ali pa imajo voljo postati, ne pa shajališče skebov vseh narodnosti. Če pa hočejo neslovanski delavci soc. organizacijo, naj jo ustanove. Toda namen je bil ta soc. klub uničiti in bosom je bilo mnogo na tem da ga vpropastijo. Kompanijski podrepaniki so bili o vsem poučeni, kajti hlapčonov, ki igrajo vlogo judežev je mnogo po svetu, in zakaj bi jih ravno tukaj ne bilo?! Sodrug, pri katerem so se vršile seje, je svoj prostor odpovedal, ker ni hotel postavljati svojega dela dalje v nevarnost. Tajnik Anton Pavlovich je bil tudi slabo zapisan. V rovu so mu premenili prostor, ki je bil zasut s kamenjem. Vprašal je predpostavljene, če mu bodo plačali za to delo. Odgovor je bil, da ne. V teh okolščinah mu ni kazalo drugega kakor pustiti delo. Drugi dan je bil postavljen na tisti prostor drugi, ki je dobil plačo za odstranitev kamenja. S. Anton Sterlekar je bil izrinjen na podoben način. Anton Pavlovich je šel potem vprašati za delo v drugi rov iste družbe, toda foreman mu je odgovoril, da zanj ni dela, ker je zatožen, da je organiziral unijo. Torej zatožili so ga tudi "prestopka" ki ga ni storil.

V tem kraju je precej delavcev, ki bi radi vztrajali in pomagali naši stranki, in to bi bilo tudi izvedljivo, ako ne bi bilo lakajev. Pride eden in vse pokvari.

Delavci, to ni vesela slika. Ako so razmere take, je naša krivda. Nevednost je bič, ki tepe delavstvo. Tisti ki se postavljajo da so najbolj "tapravi", so v takih krajih smrt za naše gibanje.

V Storsu je za enkrat nemogoče držati klub v aktivnosti. Vzroki so navedeni. Ako je klub napravil tako hiter konec, ni krivda tajnika niti aktivnih članov, ampak razmer. Država Utah, mislim, da je mnogim znano, je silno konservativna, v kateri radikalno gibanje razun v par krajih ni bilo nikoli močno. Žal mi je Pavloviča in drugih, ki so postali žrtev intrig

in denuncijantov. Naj jih tolaži zavest, da niso oni prvi, ki trpe radi dela za skupno delavsko stvar.

Prosim jih tudi, naj mi ne zamerijo, če sem jim s tem dopisom napravil morda še večje neprilike. Zdelo se mi je potrebno pokazati, zakaj je soc. klubu v Storsu sedaj nemogoče obstojati. — Eden, ki sovraži pijance, skebe, denuncijante in hlapce, in raditega rajše vagabundari, kot pa da bi živel v kakem Storsu nesvobodno v "svobodni" deželi.

Vzroki bede, "Prosveta" in "Proletarec".

SPRINGFIELD, ILL. — Uboštvo je bilo v preteklosti nekaj častnega in svetega in je med vernimi ljudmi še danes. Ubog si, ker te skuša Bog. Potrpi in moli, pa boš užival toliko lepše življenje po smrti!, so tolažili bedne ljudi, in ti so molili in se veselili posmrtnega življenja. "Kaj pomaga, če si ves svet pridobiš, na svoji duši pa škodo trpiš," je bila tudi tolažba revnim in ubogim. "Ložje gre kamela skozi šivankino uho kakor bogatin v nebesa," je bil blažilni rek revnim in ubogim — ubogim na duši ip na telesu.

Vse te reči za tolažbo revnih in ubogih si je izmislil posedujoči sloj. Grabil je, podložnike, ki so mu ustvarjali, je pa tolažil. Če so se upirali, jih je bičal in metal v ječe, ali jih postrelil ali obglavil.

Ker med ljudskimi masami ni še nikoli prevladovala lastnost za skupno delo v prid skupnosti, je prišla družba v svojem razvoju dosedaj samo do kapitalizma. Kapitalizem pomeni industrialni ekonomski sistem, baziran na privatni lastnini, koncentrirana v posesti nekaterih. Ker je bogatstvo v rokah malega sloja ljudi, in ker ogromne mase, ki mu kopičijo bogastva, žive tako rekoč iz dneva v dan, je jasno, da žive mnogokrat v pomankanju in velik odstotek teh neposedujočih ljudi vedno v pomankanju. Brezposelnost je zadosten vzrok, da padejo milijoni v pomankanje. Dolgotrajne stavke, krize, padanje valute kot pred par leti npr. v Nemčiji, vse to povzročajo pomankanje med neposedujočimi sloji. Bolezen v delavski družini je vsakdanji vzrok bede. Pohabljenost itd. itd., vse to stori, da ni kruha za tiste, ki so največ sejali, žetev pa spravili drugi. Beda je bolezen družbenega sistema. Ta sistem je kapitalistični. Beda se v kapitalizmu ne bo odpravila, ker so bogastva v rokah nekaterih, ogromna večina pa je izpostavljena vsem nadlogam te družbe.

Mizerije je mnogo tudi med našim delavstvom. Prošnje na podporna društva to potrjujejo, posebno če se pomisli, da prosijo samo nekateri, mnogi, ki so ravno tako ali še bolj potrebni, se pa sramujejo vprašati za tako pomoč. Pri društvu št. 47 SNPJ. so te prošnje povzročile med članstvom že precej nezadovoljstva. Člani bi radi pomagali, pomagajo kolikor morejo, toda kako naj delavski razred s svojimi gmotnimi sredstvi odpravi bedo? Ako bi jo še tako hotel — ne gre — ker so bogastva v blagajnah drugih ljudi, in tem bedni delavci ne pošiljajo prošenj. Tisti delavci, ki razumejo ta sistem in poznajo njegove hibe, so socialisti in se kot taki bore, da se ga spremeni. To je edina trajna podpora, ki jo more delavec dati svojemu razredu.

Meseca marca je bila na seji našega društva ena taka prošnja v razpravi. Za besedo se je priglasil neki

modrijan (ime naj bo zamolčano) in čisto resno izustil, da je vzrok tolikemu številu prošenj na sejah društev to, da si naši ljudje ne znajo pomagati, ker čitajo samo "Prosveto" in "Proletarca". Če pa bi mesto teh dveh čitali lokalne ameriške liste, bi se česa naučili in ne bilo bi jim treba prosjačiti.

Kaj mislite, sodrug urednik, ali ni to brihtna glava, ker je izustila tako dober nasvet? Odpravimo "Prosveto" in "Proletarca", naši delavci naj se poglobe v čitanje lokalnih dnevnikov in tednikov, pa ne bo več prošenj na sejah slovenskih podpornih društev, in nič več mizerije.

Pozabil je, da ima vsak okraj, vsako večje ameriško mesto razne zavode za uboge. Ako bi bili po načinu Marijine hišice na Trsatu nekega večera prinešeni vsi skupaj, bi videli pred seboj ogromno mesto uboštva in ubožcev!

Vsi ameriški listi kolektajo od časa do časa za reveže, posebno po velikih mestih. Prirejajo jim božično kosilo in večerjo na zahvalni dan. Mizerije je med tistimi, ki čitajo "lokalne liste" ogromno. Nič majn v proporciji med domačini, kakor med tujerodnim delavstvom.

Omenjenemu rojaku dobrohotno svetujem, naj tudi sam poseže po Proletarcu in Prosveti. Imel bo iz njih priliko naučiti se, kje so vzroki bede. Radi čitanja teh dveh listov ne bo bolj reven, niti mu ne bo škodovalo, koristi pa lahko njegovemu znanju — in to je tudi nekaj! Ako bo sledil temu nasvetu, se v bodoče ne bo oglašal s takimi izjavami kot jo je podal na marčni seji društva SNPJ.

Priporočam mu tudi, naj se ne zaletava preveč v Proletarca, kajti list ima trdnejše stališče kot si on domišljuje.

Ražalil ni s svojimi besedami nikogar. Kar je delavcu žal je to, da se dobi v njegovem razredu še tako ogromno število članov, ki mislijo sebi v škodo in se opajajo z reki iz šole gospodujočega razreda, kateri ga tolaži, da je božje kraljestvo kraljestvo ubogih na duhu. In ubogi na duhu niti ne razumejo te norčije. — *John Goršek.*

Prvomajska slavnost v Clintonu, Ind.

CLINTON, IND. — Sodrugom, somišljenikom in ostalemu delavstvu v Clintonu, Universalu in Blanfordu naznanjamo, da se bo v petek dne 1. maja vršila tu velika prvomajniška slavnost pod avspicijo kluba št. 41 in italijanske socialistične organizacije v Petro-mico Hall na 9. ulici.

Godba bo igrala od 5:30 do 6:30 zjutraj pri železniškem tiru na 9. ulici in popoldne od 2. do 3.

Ob 3. popoldne bo nastopil govornik Frank Zajec, urednik "Proletarca", ki bo govoril v angleškem in slovenskem jeziku. Po programu prosta zabava in ples.

Delavstvo tega okraja, na svidenje prvega maja! — Za odbor, *J. Gračnar.*

SODRUGOM V CLEVELANDU.

Seje socialističnega kluba št. 27, JSZ., se vrše vsako drugo nedeljo ob 9.30 dopoldne in vsako četrto soboto ob 7.30 zvečer v klubovih prostorih v Slov. nar. domu. — Dolžnost vsakega sodruga je, da pri-baja redno k sejam in da agitira za pridobivanje novih članov, kajti čimveč nas bo, tem lažje bomo vodili delo za osvoboditev proletarijata iz mezdne sužnosti. — *Tajnik.*

Volitve v Clevelandu.

CLEVELAND, O.—Za volitve v mestni svet, ki se bodo vršile v kratkem, je socialistična stranka nominirala štiri kandidate, za vsaki distrikt enega. Preje je bil Cleveland razdeljen na warde, po novem sistemu, ki je bil sprejet pred zadnjimi volitvami, je pa razdeljen na štiri volilne okraje (distrikte). Soc. stranka v Clevelandu ni močna, zato ni mogla nominirati večje število kandidatov. Socialistični kandidatje so: v prvem distriktu J. G. Willert, v drugem Jos. Martinek, v tretjem s. Kreindler in v četrtem Mendelcorn. Večina Slovencev živi v prvem in četrtem distriktu. V obeh bodo imeli priliko glasovati za naše kandidate. Sedaj nabirano podpise; vsaki kandidat jih mora imeti najmanj 500 in upam da jih bomo dobili, seveda ako homo delali nato da jih dobimo.

Klub št. 27 bo priredil v nedeljo 7. junija piknik na Reharjevi farmi v Nottinghamu, na kar opozarjam že sedaj naše prijatelje in društva, da ne bi prirejala kakih piknikov ali veselice na isti dan.

Socialistični klubi rabijo sredstva za svoje kampanje. Brez sredstev se tudi pri našem delu ne pride daleč. Dobimo jih večinoma s prirejanjem veselice. Ker se naše organizacije bore za delavstvo in je njih edini namen služiti delavstvu, pričakujemo od slednjega, da nam bo tudi ob tej priliki naklonjeno.

Pevski zbor Zarja priredi svoj pomladanski koncert v nedeljo 3. maja. Kaj je Zarja ni treba pojasnjevati. Njeni koncerti so znani. Zbor se bo potrudil dati na svojem bodočem koncertu bogat program in ga čimboljše izvajati. Publiko pa vabimo, da ga poseti sebi v razvedrilo in zabavo, Zarji pa v moralno in gmotno oporo.—*J. Krbelj.*

Prvomajska proslava v Chicagi.

CHICAGO, ILL. — V petek dne 1. maja zvečer se bo vršila v dvorani SNPJ. prvomajska slavnost, ki jo priredi klub št. 1 in unija št. 104, International Ladies' Garment Workers' Union. Na sporedu bo igra "Zadnji dan" iz Pariške komune, ki bo igrana v angleščini. Spisal jo je Joško Oven. Igrana je bila v slovenskem jeziku pred nekaj leti na proslavi obletnice pariške komune, ki jo je priredil klub št. 1 v dvorani ČSPS. Za to priliko jo je prevedla na angleščino sodruginja Mary Oven. V igri bodo nastopili večinoma člani in članice kluba št. 1. — V slovenskem jeziku bo govoril v imenu našega kluba sod. Godina. — Godbene točke bo izvajal orkester. Sodeloval bo tudi pevski zbor Lira.

Vstopnina samo 25c. Sodrugji in somišljeniki, naj ne bo nikogar med vami ki ne bi prišel na to slavnost! — *P. O.*

Važno za članstvo kluba J. S. Z. v Pittsburghu, Pa.

Seja soc. kluba JSZ. v Pittsburghu, Pa., se bo vršila v nedeljo 26. aprila ob 3. popoldne v K. S. Domu. Udeležite se je polnoštevilno in privedite tudi svoje prijatelje, da se pridružijo armadi razredno zavednega delavstva. — *John Ban, tajnik.*

SLOVENSKEMU DELAVSTVU V HERMINIE, PA.

Socialistični klub št. 69, JSZ., zboruje vsako drugo nedeljo v mesecu po seji društva SSPZ. (dopoldne). Zborujemo v društveni dvorani. — Rojaki, pristopajte v naše vrste!—*Anton Zornik, Box 202, Herminie, Pa.*

Slovenski delavci v Chicagi, ne pozabite na predavanje v petek 24. aprila.

CHICAGO, ILL. — V petek dne 24. aprila ob 8. zvečer bo v dvorani SNPJ. predaval sod. Jože Zavertnik o temi "Kakšna mora biti delavska organizacija, da ima delavstvo koristi od nje." To je prav za sedanje čase, ko vlada v delavskem gibanju po svetu toliko konfuzije, zelo zanimiv predmet. Sodrugi, privedite s seboj tudi svoje tovariše, da čujejo to predavanje. Vstopnina prosta. — P. O.

Majniška slavnost društev S. N. P. J. v Kansasu.

Skupna društva SNPJ. v državi Kansas prirede v petek 1. maja v Edisonu (Camp 50) veliko majniško slavnost in manifestacijo delavske solidarnosti. Slovenski govornik bo sodrug Jože Zavertnik, urednik "Prosvete", ki je nastopal v tej državi na enakih manifestacijah že leta poprej — takrat, ko je med slovenskimi premogarji cvetela socialistična organizacija in so se take priredbe vršile pod avspicijo klubov Jugoslovanske socialistične zveze. Naj bi se na tej slavnosti obnovil tisti nekdanji duh kansaških slovenskih premogarjev, da bodo na prihodnji majniški slavnosti lahko rekli: To je manifestacija socialističnega delavstva, organiziranega v socialistični stranki, ki dela za socializem vsaki dan vse dneve v letu, ne samo na 1. maja!

Bratje in sodrugi, na svidenje 1. maja v Edisonu!
Rudar.

Pregled vsebine prvomajske in slavnostne številke "Proletarca".

Ko prejmete prvomajsko in slavnostno številko "Proletarca", boste imeli pred seboj list z izredno bogato vsebino.

Razun člankov, ki vam bodo dali sliko zgodovine "Proletarca", bo ta številka vsebovala mnogo drugih člankov, črtic, pesmi, slik itd. Priobčenih bo več informativnih člankov o časopisju, npr. članek "Slovensko časopisje v Ameriki", "Jugoslovanski socialistični listi", "Jugoslovansko delavsko časopisje v Zed. državah", "Petnajst slovenskih listov v Ameriki prenehalo izhajati" in par drugih.

Frank Aleš je priredil članek iz zgodovine Jugoslovanske delavske tiskovne družbe, ki izdaja "Proletarca".

Anton Garden je napisal članek na naslov premogarjev v vzhodnem Ohio.

"Ostanski brutalnosti in barbarizma" je naslov članku, ki ga je spisal Anton Slabe, s katerim podaja čitateljem zelo dobro študijo.

Jože Zavertnik je opisal dogodek na prvega maja iz časov, ko se ga je šele v drugič praznovalo. Zelo zanimiva slika, iz katere se vidi, da se svet vendarle suče.

Brez Molekovih spisov bi tudi ta številka ne bila popolna. Zastopan bo v nji s pesmijo "Ven iz solzne doline", in s člankom "Dvajset let boja".

Priobčena bo Kocjančičeva "Himna marksističnih grenadirjev".

Naš pesnik Tone Seliškar je prispeval par lepih prevodov in priobčena bo njegova "Pesem revolucionarjev".

F. S. Tauchar je opisal pogovor med nožem in ženo — slika prvomajniškega jutra, ki šele pride.

Čitajte Angelo Cerkvenikov članek "Excelsior!" Je vreden da si ga ohranite v spominu.

Priobčen bo Karl Kautskijev članek o pomenu delavskega tiska. Preštudirajte ga!

Kozma Teleban vas v tej izdaji popelje po slovenskih naselbinah in vam jih predstavi.

E. V. Debs je napisal poslanico jugoslovanskemu delavstvu. Čitajte jo in sledite njegovemu apelu.

Bertha Hale White, tajnica soc. stranke, je napisala članek, "Proletarec—dvajset let koristnega dela".

Članke so nam poslali tudi razni sodrudniki in dopisniki iz vseh krajev Zedinjenih držav. Poslali so nam jim ameriški sodrugi Hillquit, Oneal in drugi.

Ako ne bo kdo videl svojega spisa v tej izdaji, naj ne bo užaljen. Priobčili bi radi vse, toda prostor je omejen in finančna sredstva tudi.

Uredništvo in upravništvo sta se potrudila, da dobe slovenski delavci list, ki bo vreden obletnice kate-ro obhaja. In če smo to dosegli, smo zadovoljni. Uspeh jubilejske številke Proletarca je stvar skupnega dela, kakor je Proletarec skozi vseh dvajset let stvar skupnega napora in požrtvovalnosti.

Seznam priredb slovenskih organizacij v Chicagi.

Pevsko društvo Lira. — Koncert v nedeljo 26. aprila v dvorani SNPJ.

Klub št. 1 in krojaška unija št. 104 LGWU. — Prvomajska slavnost dne 1. maja zvečer v dvorani SNPJ.

Nada št. 102, SNPJ. — Domača zabava v soboto 2. maja v dvorani SNPJ.

Pevsko društvo Sava. — Koncert v nedeljo 3. maja v dvorani SNPJ.

Slov. postaja M. W. of A. — Plesna veselica v soboto 9. maja v dvorani SNPJ.

Pevsko društvo Slovan, koncert in veselica v nedeljo 10. maja v Hrvatskem domu, 96. cesta in Commercial Ave. (So. Chicago).

Slov. del. Sokol. — Pomladanski nastop v nedeljo 16. maja v Pilsen Sokol dvorani na S. Ashland in W. 18th St.

Društvo št. 1, SSPZ. — Piknik v nedeljo 21. junija na Sterzinarjevem vrtu v Willow Springs, Ill.

Zvon, št. 70 JSKJ. — Piknik v nedeljo 28. junija v Summit, Ill.

Zveza slovenskih organizacij. — Piknik v soboto 4. julija na Sterzinarjevem vrtu v Willow Springs, Ill.

Nada št. 102, SNPJ. — Plesna veselica v soboto 2. oktobra v dvorani SNPJ.

Klub št. 1, JSZ. — Dramska predstava v nedeljo 25. oktobra v dvorani ČSPS., 1126 W. 18th St.

Klub št. 1, JSZ. — Dramska predstava v nedeljo 29. novembra v dvorani SNPJ.

Klub št. 1, JSZ. — Silvestrova zabava 31. decembra v dvorani SNPJ.

Klub št. 1, JSZ. — Dramska predstava v nedeljo 24. januarja 1926 v dvorani SNPJ.

Nada, št. 102, SNPJ. — Maškaradna veselica v soboto 6. februarja 1926 v dvorani SNPJ.

Klub št. 1, JSZ. — Dramska predstava v nedeljo 14. marca 1926 v dvorani ČSPS.

Klub št. 1, JSZ. — Dramska predstava v nedeljo 2. maja 1926 v dvorani SNPJ.

"PROLETAREC" PRED 20. LETI

"Proletarec" meseca aprila 1906, tretja številka.

Listu v podporo.

Zaslugek od tiskovin, Glencoe, O., 25c; Pueblo, Colo.: Blaž Kirin, 50c; Math Pogorelec, 50c; Jugoslovanski politični klub v New Yorku, 25c; slovenski sodruzi na italijanski konferenci, 90c; John Rebol, Lowellville, O., 50c. Prigodom rodjendana sabrao J. Ječmenjak \$3. Sheboygan, Wis.: Jernej Bogataj, 65c. Frontenac, Kans.: Math Maren, 25c.

Listnica uredništva.

Uredniški odbor "Proletarca" prosi vse dopisnike, da naj se drže stvarnih poročil, posebno glede oseb okoli "Glasa Svobode" in odbora S. N. P. J. Ni vredno, da bi se tratil prostor v listu radi teh oseb. Afere, v katere so zapleteni, bomo razsvetlili s stvarnimi članki.

"PROLETAREC" PRED 10. LETI

"Proletarec" št. 445 dne 21. marca 1916.

Cleveland, O.

Vse sodruge in prijatelje napredka vabimo, naj se udeleže izredne klubove seje. Po seji bo predavanje, in sicer predava s. A. Wagenknecht o predmetu "Umetnost in cilji človeštva". Kdor je bil navzoč pri zadnjih dveh predavanjih, gotove tudi sedaj ne izostane. — A. Bogataj, tajnik.

Herminie No. 2, Pa.

Članom kluba št. 63 v Herminie No. 2 naznanjam, da so sodrugji v Herminie No. 1 obnovili dne 12. marca svoj klub št. 69. Ker pripada iz sosedne naselbine sedaj precej članov našemu klubu (št. 63), vabim tudi vse člane iz Herminie No. 1, da se udeleže seje našega kluba v nedeljo 26. marca v Delavskem domu na Herminie No. 2.—To je važno raditega, da dobe pravilen prestopni list h klubu št. 69 in da je mogoča popolna članska kontrola. — Treba je tudi da se skupno pogovorimo o govorniški akciji po državi Pennsylvania za letošnje poletje. — John Terčelj, tajnik.

Neffs, O.

Klub št. 26 v Neffs, O., priredi plesno veselico dne 25. marca. Čisti prebitek se bo porabil za nakup rdeče zastave. Vabimo vse soc. klube in podporna društva, da se veselice številno udeleže in nam pomagajo čim prej uresničiti našo željo. — Carl Dernač, tajnik.

Okrog sveta.

V 79. bataljon kanadske vojske, ki je določen za službo v Evropi, so sprejeli 1200 v Zedinjenih državah rojenih Američanov. Omenjeni bataljon je znan pod imenom "Ameriška legija". Prostovoljci so večinoma dosluženi vojaki ameriške armade in mornarice, vmes je pa tudi precej dezertarjev, ki bodo na zahtevo ameriške vlade vrnjeni v Zedinjene države. Te ljudi mika vojna. Ne gredo se bojevat za domovino, ampak zara-

di bojevanja. To pomeni, da dobe kapitalisti še vedno lahko plačeničke, pripravljene, da se bojujejo za tuje interese — tudi proti svojim domačim tovarišem delavcem. — Dejstvo je vsekakor vredno premisleka . . .

Pred kratkim je bil v Covilhi 6. kongres portugalske socialistične stranke. V parlamentu ima stranka dva zastopnika, Costa Junior in Manuel José da Silva. Njiju poročila je vzel zbor z odobravanjem na znanje. Poleg njiju sta bila še sodruga Cezar Henrique in Xavier Rogneira izvoljena v mednarodno socialistično tajništvo. Prihodnji zbor ima stranka l. 1917 v Colmbri.

Holandski časopisi trdijo, da so dobili na Pruskem sedemnajstletni mladeniči ukaz, naj se takoj zglase za službo v deželni brambi. Kdaj pridejo šestnajstletni na vrsto?

Švedski socijalisti so brzojavili sodrugu Meyer Londonu, zastopniku iz države New York in edinemu socijalistu v kongresu glede na njegov mirovni predlog, ki ga je vložil v zbornici poslancev. V brzojavki pravijo švedski socijalisti, da se popolnoma strinjajo z njegovo resolucijo, ki zahteva od predsednika Wilsona, da naj skliče kongres nevtralnih narodov, ki bi ponudil bojujočim se državam svojo službo za pogajanja.

Apoštolski Franc Jože je poslal hrvatskemu banu Skerlecu posebno lastnoročno pismo, v katerem izreka hrvatskemu uradništvu za njegovo vsestransko izvrstno in patriotično delovanje v vojni svojo zahvalo in popolno zadovoljnost. — Velika čast! Bog obvari, Bog ohrani, nas cesarjev . . .

Naša jubilejska in prvomajska izdaja.

Koncem tega tedna bo razposlana prvomajska in jubilejna številka "Proletarca" vsem ki so jo naročili. Letos bo obsežnejša kakor druga leta in imela bo tudi več ilustracij. Še nobenkrat ni izšel noben jugoslovanski socialistični list, bodisi tu ali v starem kraju, v tako velikem obsegu kakor bo jubilejska številka "Proletarca".

Naj odkrito povemo, da bi jo radi izdali še večjo, kajti ako bi hoteli napraviti pregled dela skozi vso dobo kar izhaja "Proletarec", bi z njim lahko napolnili veliko knjigo. Toda tisk stane! Tisk, klišeji in razpošiljanje nas bo stalo precej nad tisoč dolarjev. Naročniki, ki so prejeli naša pisma, se zadovoljivo odzivajo in prispevajo svoj del za pokritje stroškov te številke, mnogi pa tudi več. Vsa imena teh prispevateljev bodo priobčena v listu. Tiste ki še niso odgovorili in izrekli svojega mnenja glede oblike lista, prosimo, da to store v čim krajšem času.

DETROITSKIM SODRUGOM.

Seje slov. socialističnega kluba št. 114 JSZ., se vrše vsako četrto nedeljo v mesecu v Hrvatskem Domu, 1329—31 Kirby Ave., ob 9. uri dopoldne. — Na dnevnem redu so vedno važne stvari, ki se morajo rešiti. Udeležujte se teh sej polnoštevilno in pripeljite seboj svoje prijatelje. — Učvrščujmo našo postojanko s tem, da ji pridobivamo novih članov. — Organizator.

DISKUZIJA O "PROLETARCU" IN AGITACIJI.

Rdeče platnice jih strašijo.

SHELDON, WIS. — Kar se tiče oblike "Proletarca", meni sedanja ugaja, nimam pa ničesar proti spremembi, ako bo koristila razširjenju lista. Po mojem mnenju bi zadostovalo, ako se spremeni barvo platnicam. Dosti jih je, ki se boje vsake rdečkaste barve, kakor puran, in se jeze nad njo.

Kakor vidim, ljudje še vedno najrajše čitajo take liste ki so jim najbolj škodljivi, tiste, ki se bore za njihove interese, pa zametujejo. Dobrih listov se boje celo v hišo, ker so na "radikalnem glasu", pa jih nočejo, da bi jim mladine ne "pokvarili". In tako se pomikamo sem in tja na obe strani in za spoznanje naprej.—

Ignac Kolar,

Za povečanje "Proletarca".

EXPORT, PA. — Na poli, ki jo je razposlalo upravništvo z vprašanjem naročnikom, da-li so za sedanjo ali prejšnjo obliko, sem se izrekel za sedanjo. Ako se hoče "Proletarca" povečati, se to lahko zgodi s tem da se ga izdaja dvakrat na teden, ali pa enkrat na večih straneh kakor jih ima sedaj. Trditev, da bi se Proletarca ložje širilo ako bi imel prejšnjo formo, ne drži. Tisti ki se ga branijo sedaj se ga bodo v bodoče pa z drugimi izgovori, ako ne bo imel te forme.

Naročnik Proletarca sem nad petnajst let. Z njegovim gradivom se strinjam kot sem se pred Kristanovim urrejvanjem. Da, napake so se delale, toda kdo

jih ne dela? Vsak naročnik Proletarca, kdor je pošteni namenov, si list obdrži. Toda koliko je danes ljudi s poštenimi nameni? Redki so! Ali bi bilo na svetu toliko korupcije, če bi bilo med masami več poštenega mišljenja? Glavna epidemija je ignoranca. Ljudje se drže najrajše kričačev, ker se znajo najbolj igrati z njimi. Če jim poveš po pravici, te ne marajo. Vse pride ob pravem času, le potrjimo! Čez par let bo situacija popolnoma spremenjena, zato je škoda misliti, da nas pokopljejo. — *J. Britz.*

Mnenja v prilog sedanje oblike "Proletarca".

VIRDEN, ILL. — V zadnjem času se je obnovila razprava o premembi forme "Proletarca". Kakšna je bila prejšnja, mi je dobro znano. Po mojem mnenju sedanja oblika in vsebina lista odgovarja potrebi. Čtivo je za ljudi ki so že izpregledali zelo podučno. Tisti ki nimajo vsaj malo veselja do čitanja, se pa socialističnega lista ne bodo oprijeli v nobenem slučaju. Kar se tiče financ bodo pri socialističnih listih vedno težkoče, pa naj bo forma taka ali taka. Ako je mogoče list povečati, sem zato da se ga poveča za 8 strani v sedanji obliki.

Verjamem, da je agitacija težka. Če ne bi bila bi imeli že socializem in delavstvo bi bilo že davno vzgajeno za socialistično družbo.—*Frank Hlersich.*

LATROBE, PA. — Smo mnenja, da je najboljša ako Proletarec ohrani to obliko. Je pripravna da se jo hrani in mislimo, da bo "Proletarca" raditega izmed

Dobro zavarovanje se vedno izplača

DOBITE GA PRI

F. M. OPEKA

Zemljišča in zavarovalnina

NORTH CHICAGO, ILL.

Phone 2925

Vse spadajoče k zavarovanju

**Zaloga Čevljev
in Popravljalnica**

NAJBOLJŠA KAKOVOST
NIZKE CENE

LOUIS ROSE

1732 Sheridan Rd.
NORTH CHICAGO, ILL.

ČLOVEKA SE SPOZNA PO DRUŽBI S KATERO OBČUJE

Zadruga čvrsto spojena s KASPAR AMERICAN STATE BANKO sestoji iz

tisočev varčnih in zadovoljnih vlagateljev;

mного stotin malih in velikih trgovcev, dobro znanih tovarnarjev in profesionalcev,

ter velike večine tistih ki delajo za druge.

Kaspar American State Bank

je ponosna na družbo v kateri se nahaja, in ponosna je na tiste ki se jo poslužujejo.

1900 Blue Island Avenue, vogal 19. ceste,
CHICAGO, ILLINOIS

Imovina

\$20,000,000.00

Pot v našo družbo je tudi vam odprta.

vseh listov največ ohranjenega, iz katerega bodo tudi naši potomci razvideli, kako smo se bojevali za svoje pravice in obstanek. Ob enem je naša želja, da se ga poveča, ako mogoče, kajti kot tednik ni obsežen list. Mi ga radi čitamo in se ga naučimo vsakokrat skoro na izust.

Trditve, da nam bi prememba oblike dobila več naročnikov, je pretirana. "Proletarec" bo v vsakem slučaju delavski, to je, socialistični list, za kakršne se ljudje ne trgajo. Listi za izobrazbo in napredek niso privlačni, razen za tiste ki znajo čitati in razumeti kar čitajo.

V slučaju da se zedinimo list povečati v sedanji obliki, smo v ta namen pripravljni prispevati primerno vsoto. — Mrs. J. Fradel.

CLEVELAND, O. — Naročnik Proletarca sem že vrsto let in bom tudi v bodoče, dasi ne prav lahko, ker ne delam že 16 mesecev radi bolezn, katero sem si nakopal pri težkem delu. Meni sedanja forma ugaja. Lahko se shrani in človek jo ima prilika pregledovati pozneje. Jaz imam Proletarca shranjenega od več let. Ako se listu obliko spremeni kot jo je imel prejšnja leta, tudi ne bom ugovarjal. S povečanjem v kakršnikoli formi bodo nastali večji stroški, ki jih bo treba kako pokriti, in umljivo je, da bo v tem slučaju treba zvišati naročnino. Za vestnega čitatelja ni vprašanje forma, ampak vsebina lista.—E. Branisel.

Ali ste iz vaše naselbine že odposlali naročila za prvomajsko in slavnostno izdajo "Proletarca"? Ako ne, poskrbite, da ga pošljete čim prej.

Priredbe klubov J. S. Z.

Chicago, Ill. — Klub št. 1, predavanje "kakšna mora biti delavska organizacija v Ameriki, da ima delavstvo koristi od nje?" v petek 24. aprila v dvorani SNPJ. Predavatelj Jože Zaverčnik.

Chicago, Ill. — Klub št. 1 in unija št. 104 L. G. W. U., prvomajska proslava v petek 1. maja v dvorani S. N. P. J.

Clinton, Ind. — Klub št. 41, prvomajska proslava v petek 1. maja.

Springfield, Ill. — Prvomajska slavnost kluba št. 47 dne 1. maja na Logarjevi farmi, v slučaju slabega vremena v Slov. nar. domu.

Canonsburg, Pa. — Majska slavnost dne 2. maja v dvorani društva SNPJ. pod avspicijo soc. kluba št. 118 JSZ.

Waukegan, Ill. — Klub št. 45, majska proslava v nedeljo 3. maja v Slov. nar. Domu. Na sporedu igra "Zadnji dan" iz Pariške komune, govori itd.

Detroit, Mich. — Klub št. 114, dramska predstava v nedeljo 10. maja. Vprizorjena bo burka "Španska muha."

Cleveland, O. — Konvencija članstva soc. stranke dne 30.—31. maja.

Cleveland, O. — Piknik kluba št. 27. v nedeljo 7. junija na Reharjevi farmi v Nottinghamu.

6% IN VARNO 6% IN VARNO

Zlati bondi na prvo vknjižbo za
na imenitnem prostoru ležečo
lastnino, na prodaj pri nas

**MILLARD
STATE BANK**

3643-3645 WEST 26th STREET
At Millard Avenue
CHICAGO, ILL.

Oglejte si naše varnostne bančne shrambe,
največje na zapadni strani mesta.

BANČNE URE:

V ponedeljek in četrtek od 9. zjutraj do 8. zvečer;
v torek, sredo in petek od 9. zjutraj do 5. popoldne;
v soboto od 9. zjutraj do 3. popoldne.

FRANK MIVŠEK se priporoča rojakom
pri nabavi drv, preme-
ga, koksa in peska.
924 McAllister Ave. Phone 2726 Waukegan, Ill.

BARETINCIC & HAKY

POGREBNI ZAVOD

324 BROAD STREET Tel. 1475 JOHNSTOWN, PA.

VICTOR NAVINSHEK

331 GREEVE STREET, CONEMAUGH, PA.

Trgovina raznih društvenih potrebščin kot re-
galij, prekoramnic, znakov, kap, uniform, itd.

Moja posebnost je izdelovanje lepih svilenih za-
stav, bodisi slovenskih, hrvatskih ali ameriškanskih,
po zelo zmernih cenah.

V zalogi imam veliko izbero raznih godbenih in-
štrumentov vseh vrst. Velika zaloga finih COLUM-
BIA GRAFONOL od \$30 do \$250 in slovenskih ter
hrvatskih rekordov.

Moje geslo je:

Zmerne cene in točna postrežba.

Pišite po moj veliki cenik.

Naročila pošiljam v vse kraje Združenih držav.
Za obilna naročila se toplo priporočam.

SODRUGOM IN SOMIŠLJENIKOM V COLLINWOODU.

Seje kluba št. 49 JSZ. se vrše vsako prvo nedeljo v mesecu ob 9. dopoldan v Kunčičevi dvorani, Waterloo Rd. Vse tiste ki simpatizirajo z našim gibanjem vabimo v naš krog. Sodrugi, agitirajte za pojačanje kluba! Udeležujte se redno sej, kajti agilnost organizacije je odvisna od agilnosti članov. — *Tajnik.*

"THE NEW LEADER"

Najboljši angleški socialistični tednik v Ameriki je "The New Leader", ki izhaja v New Yorku. Vsebinska je izbrana in za sotrudnike ima sposobne pisatelje in časnikarje. Prinaša pregled socialističnega gibanja doma in po svetu. Razprave in članke ter vse kar prinaša, je vredno, da se čita. Naročnina na "New Leader" je \$2 na leto. Naslov: "The New Leader", 7 E. 15th St., New York, N. Y. Naročnino sprejema tudi tajništvo JSZ. Sodrugi in somišljeniki, širite naše liste!

Ali ste iz vaše nasebine že odposlali naročila za prvomajsko in slavnostno izdajo "Proletarca"? Ako ne, poskrbite, da ga pošljete čim prej.

Pazite na svoj želodec!

Walter Johnson, junak zadnjih svetovnih serij in najslovitejši metalec žoge, pravi v nekem članku, da ima večina igralcev z žogo želodčne neprilike, ker ali jedo prehitro in v naglici ali pa se prenajedo. On sam skrbno pazi za svoj želodec in je radi tega vedno v dobrem stanju. Vsak se naj bi držal reka: "Pazite na svoj želodec!" in nikdar ne pozabil na dostavek: "In rabite Trinerjevo zdravilno grenko vino!" To zdravilo popravi grehe, ki jih delate s svojo hrano in prehranjevanjem, drži črevesje odprto, pomaga prebavi in odstrani vso strupeno tvarino iz črevesja. Isto vas nikdar ne razočara. Mr. John Ezivan nam je pisal iz Lorain, O., 18. februarja: "Rabil sem Trinerjevo zdravilno grenko vino za moj želodec, ki je bil v jako slabem stanju, ampak odkar ga rabim, se počutim mnogo bolje." Ali ste že poskusili Trinerjev Liniment proti revmatizmu in nevalgiji, proti bolečinam v križu, za trudne mišice ali otekline? Ali vam je znano, da daje Trinerjev Cough Sedative hitro odpomoč v slučaju prehladov? Če teh zdravil ne morete dobiti v domači lekarni ali pri trgovcu z zdravili, pišite na Joseph Triner Company, Chicago, Ill.

CENIK KNJIG.

Nadaljevanje z 2. strani.

UDOVICA. (I. E. Tomić), povest 330 strani, broširana 75c, vezana v platno	1.00
VAL VODNIKA izbrani spisi, broš.30
VISNJEVA REPATICA, (Vlad. Levstik), 506 strani, vezana v platno	1.50
VITEZ IZ RDEČE HISE. (Aleksander Dumas star.), roman iz časov francoske revolucije, 504 strani, broširana 80c, vezana v platno	1.25
ZABAVNA KNJIŽNICA, zbirka povesti in ertie, broširana65
ZADNJA PRAVDA, (J. S. Baar) roman, broširana75
ZADNJI VAL, (Ivo Šorli), roman, vez.	1.00
ZAJEDALCI (Ivan Molek), povest, 304 strani, vezana v platno	1.75
ZA SREČO, povest, broširana45
ZELENI KADER, (I. Zorec), povest, broš.45
ZGODBE IZ DOLINE SENT-FLOBJANSKE, (Ivan Cankar), vezana	1.50
ZLOČIN IN KAZEN, E. M. Dostojevskij), roman, dve knjige, 602 strani, vezane	2.50
ZMOTE IN KONEC GOSPODIČNE PAVLE, (I. Zorec), broširana40
ZVONARJEVA HČL povest, broširana65
ZENINI NASE KOPRNELE, (Rado Murak), broširana30
SLOVENSKI PISATELJI: FRAN LEVSTIK, zbrani spisi, vezana	1.25
FRAN ERJAVEC, zbrani spisi, vezana	2.00

JOS. JURČIČ, zbrani spisi, II. zv. vezan	1.50
III. zv. vezan	1.50
IV. zv. vezan	1.25
V. zv. vezan	1.00
VI. zv. vezan	1.00
FR. MASELJ-PODLIMBARSKI zbrani spisi, vez.	1.50

PESMI IN POEZIJE.

BASNI, (Jean de la Fontaine, iz francosčine prevedl I. Hribar) vezana	1.00
MLADA POTA, (Oton Zupančič), pesmi, trda vezba75
MODERNA FRANCOŠKA LIRIKA, (Prevel Ant. Debeljak), vezana90
PESMI ŽIVLJENJA (Fran Albrecht), trda vezba50
POEZIJE, (Fran Levstik), vezana	.90
POHORSKE POTI, (Janko Glaser), broširana35
SLUTNJE, (Ivan Albrecht), broširana45
STO LET SLOVENSKE LIRIKE, od Vodnika do moderne, (G. Golar), vezana	1.20
ŠTRUP IZ JUDEJE, (J. S. Machar), vezana	1.10
SLOVENSKA NARODNA LIRIKA, poezije, broširana65
SOLNCE IN SENCE, (Ante Debeljak), broširana50
SVOJEMU NARODU, Valentin Vodnik, broširana25
SLEZKE PESMI, (Peter Bezruč), trda vezba50
TRBOVLJE, (Tone Seljakar), proletarske pesmi, broširana 50c; vezana75
TRISTIA EX SIBERIA, (Voje-slav Mole), vezana	1.25
V ZARJE VIDOVE, (Oton Zupančič), pesnitve, broširana40

IGBE

ANFISA, (Leonid Andrejev), broširana50
BENESKI TRGOVEC, (Wm. Shakespeare), vezana75
CARLJEVA ŽENITEV-TRLJE ZENINI, (F. S. Tauchar), dve šalo-igri, enodejanke, broširana25
GOSPA Z MORJA, (Henrik Ibsen), igra v petih dejanjih, broširana60
KASLIJA, drama v 3 dejanjih75
JULIJ CEZAR, (Wm. Shakespeare), vezana75
MACBETH, (Wm. Shakespeare), vezana75
NAVADEN ČLOVEK, (Bran. Gj. Nušič), sala v treh dejanjih, broširana35
NOČ NA HMELJNIKU, (Dr. I. Lah). Igra v treh dejanjih, broširana35
OTHELLO, (Wm. Shakespeare), vezana75
ROMANTICNE DUBE, (Ivan Cankar), drama v treh dejanjih, vezana85
ROSSUM'S UNIVERSAL ROBOTS, drama s predigro v 3 dejanjih50
SEN KRESNE NOČI, (Wm. Shakespeare), vezana75
UMETNIKOVA TRILOGIJA, (Alois Kraigher), tri enodejanke, broširana. 75c; vezana	1.00
ZNANSTVENE RAZPRAVE, POLITIONI IN GOSPODARSKO SOCIALNI SPISIL UČNE IN DRUGE KNJIGE IN BROŠURE.	
ALI JE RELIGIJA PRENEHALA FUNKCIONIRATI? De-bata20
ANGLESKO-SLOVENSKI BESEDNJAK, (Dr. J. F. Kern)	5.00